

ಯಾವುದು ಶಾಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ?

ಹೃದಯ್ ಕಾಂತ್ ದಿವಾನ್

ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿ, ಶಾಲೆಯು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೌಲ್ಯಯುತವಾದ ವರ್ತನೆಗಳು, ಸ್ವಭಾವಗಳು ಮತ್ತು ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರ್ಶ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣವು ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಆಯ್ಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಈ ಕೊಡುಗೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಳಿತಿಗಾಗಿಯೂ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿವೆ. ಶಾಲೆಗಳು, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುತೂಹಲ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಭ್ರಾತೃತ್ವದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲು ನೆರವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಲೆಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಇದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಈ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿನ ಯಶಸ್ಸಿನ ಮಟ್ಟವು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಶಾಲೆಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳ ಜೊತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದು ನನಗೆ ನೆನಪಿದೆ. ಆ ಬಗೆಯ ಅಂತರಗಳು ಈಗಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದೆಂದರೆ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಒಳಗಿದ್ದ (ಪಕ್ಕದ ಹಳ್ಳಿಗಳು) ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ, ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಾಲೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಕರು ಬಂದಾಗ, ಅವರ ಈ ಹಿಂದಿನ ಯಶಸ್ಸು ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೇ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ, ಸಮುದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಿಕ್ಷಕರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಲೆ ಬೆರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ರೀತಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಸಂವಹನ ನಡೆಸುವ ಶಿಕ್ಷಕನೊಬ್ಬ, ಅಷ್ಟೇನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸದ ಶಾಲೆಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಆತನೂ ಆ ಶಾಲೆಯ ಇತರ ಶಿಕ್ಷಕರ ತರ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲೇ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಶಿಕ್ಷಕರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೇ ಏನೋ ಇದೆ.

ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಡುವ ನಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಮೂಲಕವೇ ಶಾಲೆಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನಾದರೂ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ನಗುತ್ತಾ, ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳು ಮಾತುಕತೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದನ್ನು ಅಥವಾ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವು ಯಾವುದೋ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು

ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಗು ಮತ್ತು ಗುಸುಗುಸು ಇದೆ ಆದರೆ ಗಲಾಟೆಯಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚೆ- ವಾದಗಳಿವೆ ಆದರೆ ಕಿರುಚಾಟವಿಲ್ಲ.

ಆಟದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ತರಗತಿಯ ಶಿಕ್ಷಕರು ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದ ಶಾಲೆಗಳು ನನಗೆ ನೆನಪಾಗುತ್ತವೆ. ಶಿಕ್ಷಕರು ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಅಥವಾ ತರಬೇತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ನೀಡದೇ, ಆಟದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯುವುದನ್ನು ನಾನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ;- ಬೆನ್ನಟ್ಟುವುದು ಮತ್ತು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಸಲು ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ನಡುವೆ ಇರಬೇಕಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒಬ್ಬರು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಅಂತಹ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಶಿಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಪರತೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದ ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಅರಿವಿದ್ದರೂ, ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒತ್ತಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂತೋಷ ಮತ್ತು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ತಾವು ಅಲ್ಲಿ ಏಕೆದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿರುವ ಹಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವೊಂದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಪಾಲುದಾರರಂತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಒಂದು ಶಾಲೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೂ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಭಾವ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸುರಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಕಾಳಜಿಪೂರ್ಣ ವಾತಾವರಣದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಕ್ಷಕರು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮಾಲೀಕತ್ವದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಾತಾವರಣ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ತರಗತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಶಿಕ್ಷಕರು ಉನ್ನತ ತರಗತಿಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಿರಿಯ ತರಗತಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಮಕ್ಕಳು ಕಿರಿಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹದ್ದುಬಿಸಿನಲ್ಲಿಡಲು ಬೆತ್ತ ಬಳಸಲೂ ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯ ನೆಲೆಸಬಹುದು ಆದರೆ ಶಿಸ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಅಧೀನತೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಬಂಧತೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಾಲೆಯು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದಾಗ - ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು, ಸಂವಹನಗಳು ಮತ್ತು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ- ಒಂದು ಕಡೆ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ, ಉಪಯುಕ್ತ ವಾದ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಸುಮ್ಮನಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಗಲಾಟೆ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಸುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಶಾಲೆಯು ಏಕೆ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೂಚ್ಯರ್ಥಗಳನ್ನು ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲವಾದರೂ, ಇದನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು:- ಧನಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಸಬಹುದು ಎಂಬುದರ ಕೆಲವು ವಿಶಾಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು; ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇರುವ ಸವಾಲುಗಳೇನು?

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳು

ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲಿಯಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಪೋಷಣೆ ನೀಡುವುದು. ಕಲಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಶಾಲೆಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಕ್ಕಳು ಕಲಿಯಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಭರವಸೆ ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಪೋಷಣೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕಲಿಸಿದಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಬೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಶಾಲೆಯು ಮನಗಾಣಬೇಕು.

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವು ಶಾಲೆಯು ಯಾವುದನ್ನು ಕಲಿಕೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ (NEP) 2020ರ ಪೂರ್ವಗಾಮಿಯಾದ ವಿವರವಾದ ಕರಡು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೀತಿ, 2019 ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ, 'ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಒಟ್ಟಾರೆ ಒತ್ತಡವು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೈಜ ತಿಳುವಳಿಕೆಯತ್ತ ಮತ್ತು ಇಂದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವಂತಹ ಮೌಖಿಕ ಕಲಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ದೂರ ಸಾಗಿ, ಹೇಗೆ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಕಲಿಯುವುದಾಗಿದೆ (ಪು.76 4.2.). ಆದ್ದರಿಂದ, ಶಾಲೆಯು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಮೀಪ ಮಾರ್ಗ (ಶಾರ್ಟ್‌ಕಟ್) ಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಲಿಯಲು ಮತ್ತು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಶಾಲೆಯ ಬೌದ್ಧಿಕ ವಾತಾವರಣ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದರೆ ಮಕ್ಕಳು ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟು ಕಲಿಯುವ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅಗತ್ಯ ಬೆಂಬಲ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಕೇವಲ ತೋರಿಕೆಗಾಗಿ ಕಲಿಕೆ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಬದಲಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವು ಜೀವನ ಪೂರ್ತಿ ಕಲಿಕೆಯ ಭಾಗವಾಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ, ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇರಬೇಕು, ಶಿಕ್ಷಕರು ಅದರ ಭಾಗವಾಗಿರಬೇಕು.

ಶಾಲೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂರನೇ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಶಿಕ್ಷಕರು ಸಹ ಕಲಿಕೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬಲವಾದ ಒಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕು. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಮಕ್ಕಳು ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಕಡೆಗೆ ಒಲವು ತೋರುತ್ತಾರೆ. ಶಾಲೆಯು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟುಹಾಕಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಪೋಷಣೆಯ ವಾತಾವರಣಕ್ಕಾಗಿ, ಶಾಲೆಯು ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಸಹ ಅಂತಹ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು.

ಶಾಲೆಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿಬ್ಬಂದಿ/ಶಿಕ್ಷಕ/ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮಂಡಳಿಗಳು) ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಧ್ವನಿಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನೂ ಹಂಚುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಶಾಲೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಶಾಲೆಯು ತನ್ನದೇ ಎನ್ನುವ ಮಾಲೀಕತ್ವದ ಭಾವನೆ ಬರಬೇಕು. ಇದರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಶಾಲೆಯ ಮುಖಂಡರ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ಶಾಲೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಖಾತ್ರಿಪಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಶಾಲಾ ಸಂಬಂಧಿತ ನಿರ್ಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಪಾಲುಹುದೆಂದು ಎಂಬ

ಭಾವನೆ ಬರುವಂತಿರಬೇಕು. ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ನೀಡಲಾಗುವ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ, ಶಾಲೆಯನ್ನು ಅದರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರು ಪರಿಭಾವಿಸುವ ರೀತಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ.

ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ನಾಯಕತ್ವವು ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು ಶಿಕ್ಷಕರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹಪರರಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ನಿಕಟವಾಗಿರಬೇಕು ಆದರೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಪರ ಸಂಬಂಧಗಳ ನಡುವೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದೇ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. - ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ರೋಲ್ ಮಾಡೆಲ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಕ್ರೀಡೆ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಮೂಲಕ ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ಕಲಿಸಿದವರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಇತರ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂವಹನಗಳನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸಬೇಕು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನತೆಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅವರಿಗೆ ಕಾಳಜಿಯ ಸುರಕ್ಷಿತ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಆಟದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನ್ಯಾಯಯುತ ಆಟದ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕುಣಿತ ಅಥವಾ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಶಿಕ್ಷಕರು ಹಿಂಜರಿದಲ್ಲಿ ಇದು ಉತ್ತಮವಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ ಎಂಬ ನಡೆ ನುಡಿಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವದ ಭಾವನೆಯು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಮಾತನಾಡಲು ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಕರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹೇಳುವ ವಿಧಾನವು ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಜನರು ಪರಸ್ಪರ ಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ, ಹೀಗಾಗಿ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಕಾಳಜಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಅಭ್ಯಾಸದ 'ವೃತ್ತಿಪರ' ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ರೂಢಿಗಳು ಇರಬೇಕು. ಇದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸವಾಲಾಗಿದೆ ಏಕೆಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಬ್ಬರೂ ಅವರು ಸೇರಿರುವ ಸಮುದಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಭಾರದೊಂದಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಈ ಕರಗುವ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನರು ಟೀಕೆ ಮತ್ತು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ನಾಯಕತ್ವದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವರಿಂದ ತಾಳ್ಮೆ ಮತ್ತು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

ನೀತಿ ಹೇಳಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನೋಟ

ಸಮಾಜದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ನೈತಿಕತೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಸಮುದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಗಳು ಗುರುತಿಸುತ್ತವೆ. ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಯಾಂಕದ ಹೊರತಾಗಿಯೂ, ಶಿಕ್ಷಣವು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು 'ಸುಸಂಸ್ಕೃತ'ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಉಳಿದಿದೆ.

ನಿರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಶಾಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೈಪಿಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿನ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದರ ಕುರಿತು ನೀತಿ ದಾಖಲೆಗಳು ಕಾಳಜಿವಹಿಸಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ (NEP) 2020, ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ, ಕುತೂಹಲ, ಸಹಾನುಭೂತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಸಮಗ್ರ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಂವಿಧಾನಿಕ ಮತ್ತು ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಭಾರತೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು.

NEP 2020 (NCF 2005) ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ, ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕ ರಚನೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ, ಇದು “ಮಕ್ಕಳು ಒಂದು ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು, ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಬೆಳೆಸುವುದು ಹೇಗೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರು ಯಾವುದೇ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಥವಾ ಸೆಕೆಂಡ್ ಹ್ಯಾಂಡ್ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅಥವಾ ಕಲಿಯಲು ಯಾವುದೇ ಮಾದರಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ, 'NCF 2005, NEP 2020 ಮತ್ತು NCF-SE 2023 ರ ಪ್ರಕಾರ, ಶಾಲೆಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ, ಭ್ರಾತೃತ್ವ, ಬಹುತ್ವ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆ ಈ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮನೆಯ ಅನುಭವದ ಭಾಗವಾಗಿಸಲು ಪೋಷಕರು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂವಹನ ನಡೆಸುವ ಅಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಹೊರತಾಗಿ, ನೀತಿ ದಾಖಲೆಗಳು ಕುತೂಹಲ, ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಹಾಗೂ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸು, ನಾವೀನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತವೆ. ಗಣಿತದ ಭಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು; ಬಹುಭಾಷಾ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನು ಅನುಮತಿಸುವುದು; ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳು ಸಮುದಾಯ ದಿಂದ ತರುವ ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡುತ್ತೇವೆ.

ದಾಖಲೆಗಳು ಕಾಳಜಿ ಮತ್ತು ಪೋಷಣೆಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಶಿಕ್ಷಕರ ಮೇಲಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ, ಎನ್.ಇ.ಪಿ.

2020ರಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳು ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಕಲಿಕಾ ಪರಿಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಎಂದು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ಪಾತ್ರವು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ (NEP 2020 ಅಂತಿಮ 5.13. p.12).

ಕರಡು (NEP 2019), ಶಾಲೆಗಳು ಕಾಳಜಿ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯ ಶಾಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ, ಇದು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ, ಕುತೂಹಲ, ಸಹಾನುಭೂತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಶಾಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಶಾಲಾ ಸಂಕೀರ್ಣ ನಾಯಕರು, ಶಾಲಾ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಮಿತಿಗಳು (SMC ಗಳು) ಮತ್ತು ಶಾಲಾ ಸಂಕೀರ್ಣ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಮಿತಿಗಳು (SCMC ಗಳು) (NEP ಡ್ರಾಫ್ಟ್ 2019, ಅಧ್ಯಾಯ 5 ಶಿಕ್ಷಕರು, p.114) ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

NEP 2019 ರ ಕರಡು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೇಳುತ್ತದೆ “ಶಾಲೆಗಳು ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಕಲಿಕೆಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಕಲಿಕೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ, ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳ ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.” (NEP ಡ್ರಾಫ್ಟ್ 2019, ಅಧ್ಯಾಯ 5 ಶಿಕ್ಷಕರು, p.118)

ಶಿಕ್ಷಣ ಹಕ್ಕು ಕಾಯಿದೆ 2009 (RtE) ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಶಾಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿದೆ ಮತ್ತು “ಯಾವುದೇ ಮಗು ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಾರದು ಅಥವಾ ಮಾನಸಿಕ ಕಿರುಕುಳಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬಾರದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಶಿಸ್ತು, ಶಿಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಬಂಧಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮರುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಕಲಿಯುವ-ಕೇಂದ್ರಿತ ತರಗತಿಯ ವಾತಾವರಣದೊಂದಿಗೆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಒತ್ತಡ-ಮುಕ್ತ, ಮಕ್ಕಳ-ಸ್ನೇಹಿ ಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವತ್ತ ಗಮನಹರಿಸುವಂತೆ ಇದು ಶಾಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಿಗೆ ಕರೆ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೂಪಾಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಸುಸಂಬಂಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮುನ್ನಡೆಯಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಯಾಣವು ಸುಲಭವಲ್ಲ ಮತ್ತು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಭಾಗಿದಾರರ ನಂಬಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರಲ್ಲಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

● ಅನುವಾದ: ಕಿರಣ್ ಮಂಜುನಾಥ್ | ಪರಿಶೀಲನೆ: ಲತಾ ಕೆ. ಸಿ.

ಹೃದಯ್ ಕಾಂತ್ ದಿವಾನ್ ಅವರು 40 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅವರು ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಮ್‌ಜಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಭೋಪಾಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಏಕಲವ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕ-ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಉದಯಪುರದಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥನ ಸೊಸೈಟಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ನಾವೀನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡಿನ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿತ್ವ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು hardy@azimpremjifoundation.org ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕಿಸಬಹುದು.